

Mateusz Popek
Instytut Archeologii
Wydział Nauk Historycznych
UMK w Toruniu

Streszczenie rozprawy doktorskiej:

Średniowieczny port w Zatoce Puckiej w świetle badań archeologicznych

Podwodne stanowisko archeologiczne w Zatoce Puckiej zostało odkryte w 1977 roku przez warszawskich pletwonurków. Od tamtej pory, aż do roku 2019 były tam prowadzone badania archeologiczne między innymi przez Wiesława Stępnia, zespół Narodowego Muzeum Morskiego oraz Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Archeolodzy wykonali planografię ok. 64 % stanowiska archeologicznego. Na tym obszarze zarejestrowano 7373 pali, 1686 poziomych elementów konstrukcyjnych, oraz 5 wraków jednostek pływających. Na stanowisku prowadzone były również badania paleoekologiczne, które pozwoliły zrekonstruować zmiany poziomu wody w Zalewie Puckim. Około 1000 lat temu poziom wody w tym akwenie był niższy o ok. 0,75 m.

Po zebraniu i przeanalizowaniu wszystkich dostępnych danych wydzielono 5 faz funkcjonowania portu. Faza 0 to pierwszy okres, określany jako przedportowy, rozpoczął się on w epoce brązu, a zakończył ok. VIII wieku n.e. Następna faza I, to pierwszy okres funkcjonowania portu datowany na IX – X wiek. Jest prawdopodobne, że wybudowany w tym okresie port zlokalizowano w tym miejscu ze względu na funkcjonowanie przewłoki między Czarną Wdą, a Płutnicą, która znacznie skracала drogę do Gdańska. IX – X wieczny port w Pucku miał nabrzeże o długości nawet 200 metrów, chronione przed wiatrami przez pomosty i prawdopodobnie jakąś formę falochronów. Centralną częścią zabudowań był basen portowy, którego brzegi były zabezpieczone faszyną i kamieniami. Konstrukcje pomostów chroniły tę strefę od zachodnich wiatrów. Główna część konstrukcji została zbudowana pod koniec IX i na początku X wieku, a następnie przebudowana lub rozbudowana w połowie X wieku. W centralnej części portu spoczywał wrak dużej wiosłowo-żaglowej łodzi o przeznaczeniu militarnym, zbudowanej w latach 70. X wieku. Szczegóły konstrukcyjne obiektu oraz badania dendrologiczne wskazują, że miała ona cechy zarówno słowiańskie jak i skandynawskie.

Druga faza funkcjonowania portu w Pucku przypada na drugą połowę XII wieku. Port tej fazy został prawdopodobnie zbudowany na surowym korzeniu, po przyłączeniu Pomorza przez Bolesława Krzywoustego i nadaniu tych ziem rodzie Sobiesławiców i to właśnie z działalnością tego rodu należałoby łączyć budowę portu fazy drugiej. Większość reliktyw z tej fazy została zniszczona przez budowę toru wodnego prowadzącego do Puckich Zakładów Mechanicznych, jednak po dwóch stronach tego toru pozostały relikty nabrzeży i pomostów. Nabrzeże wykonane z rodzaju ścianki szczelnej opartej na konstrukcji jarzmowej otaczało teren ok. 2 ha. Po wschodniej stronie zabudowań znajdował się pomost, przy którym znaleziono wrak. Jednostka ta została wydatowana na XIV wiek, dlatego nie jest łączona z opisywaną fazą.

Trzecia faza zabudowań portowych przypada na okres od końca XIII do połowy XIV wieku. W omawianym okresie wielkość konstrukcji portowych znacznie się zmniejsza i skoncentruje się bliżej ujścia Płutnicy. Główną częścią zabudowań był pomost w którego przerwie znajdowało się wejście do basenu portowego, gdzie spoczęły dwa wraki. Jeden datowany na XII wiek (P3), a drugi (P5) na XIII. Ich nietypowy układ stratygraficzny sugeruje, że obie łodzie zatonięły lub zostały zatopione najwcześniej w latach 40. XIV wieku. Prawdopodobnie zabudowania tej fazy są pozostałością po stacji rybackiej nazywanej *Trzęsawisko* nadanej klasztorowi oliwskiemu przez księcia Mściwoja II.

Końcówka XIV wieku to rozwój miasta Pucka w obecnym miejscu, a co za tym idzie prawdopodobne przeniesienie głównego portu w nowe miejsce i porzucenie zabudowań u ujścia Płutnicy. Faza IV to okres po czasach funkcjonowania portu. Pomimo, że funkcjonowanie portu zakończyło się w XIV wieku, na stanowisku znaleziono kilka zabytków datowanych na młodsze okresy. Są to przedmioty, które znalazły się pod wodą w trakcie uprawiania w tym miejscu żeglugi, rybołówstwa i w ramach działań wojennych. Niniejsza praca jest próbą podsumowania dotychczasowych badań średniowiecznego portu w Pucku, i przyczynkiem do dalszych systematycznych badań.

Słowa klucze: port, średniowiecze, Zatoka Pucka, Puck, wrak, szkutnictwo, archeologia morska, archeologia podwodna, archeologia,

Włodzisław Pęgel

Mateusz Popek
Institute of Archaeology
Faculty of History
NCU in Torun

Summary of doctoral dissertation:

Medieval harbour in the Puck Bay in the light of the archaeological research

The Underwater archaeological site in Puck Bay was discovered in 1977 by Warsaw divers. Since then until 2019 the archaeological research had been conducted by Wiesław Stępień, National Maritime Museum in Gdansk, and Nicolaus Copernicus University. Archaeologists made the plan of about 64% of the site. In that area 7373 piles, 1686 horizontal construction elements and 5 shipwrecks were recorded. In addition, a paleoecological survey was carried out at the site. The main goal of this research was to reconstruct sea-level changes in Puck Lagoon. About 1000 years ago the sea level was lower by 0,75 m in comparison with the present one.

After collecting and analysing all available data, five 'phases' of the harbour were defined. The first so called phase 0 was a pre-harbour period which started in the Bronze Age and finished in the 8th century A.D. The next phase was the first period of the harbour dated between the 9-10th century A.D. A harbour from that time was built in that place because of the portage between the Czarna Wda River, and the Płutnica River which shortened the way to Gdańsk. The harbour in Puck from that time had 200-meter wharf, protected from the wind by piers and breakwaters. The central part of the harbour structures was a dock whose bank was strengthened with fascine and rocks. Moles protected this area from west winds. The main part of the constructions was built at the end of the 9th and at the beginning of the 10th century. A very interesting shipwreck from the second half of the 10th century A.D. was discovered in the central part of the harbour. The Construction detail of this object and the dendrochronological analysis indicate both Slavic and Scandinavian features.

The second phase of the harbour falls on the second part of the 12th century A.D. The Harbour of this phase was probably built on the unused area? This phase took place after Bolesław Krzywousty annexed Pomerania to his country and gave that land to the house of the Sobiesławices. The construction of the harbour of that phase must be related to this family. Most of the relics from that phase were destroyed by dredging fairway that lead to Puck Mechanical Factories. However, some relics of wharves and moles survived on two

sides of the fairway. The wharf was made of two wooden dense walls which surrounded 2-ha area. Shipwreck P1 was found near the mole on the east side of the harbour. The boat was built in the 14th century and did not correspond to this phase.

The third phase of the harbour is dated between the late 13th century and the middle of the 14th century. In this period most of the harbour constructions were concentrated close to the mouth of the Płutnica River. The main element was the mole with the entrance to the dock where two shipwrecks were found. One of them is dated from the 12th century (P3), and the second one (P5) is dated from the 13th century. The atypical stratigraphic situation suggests that both of them sunk in the 40s of 14th century. Probably the constructions from that time were the remains of the fishing station called *Trzęsawisko*. Given to the Cistercians monastery by prince Mściwój II.

Puck city developed in its present place in the late 14th century. It is due to reason to suggest that during that time a new harbour near the city was build, and this might be the reason why structures near the mouth of the Płutnica River were abandoned. Phase four is the period after the abandonment of the harbour. Despite the fact that the harbour was abandoned in the late 14th century, a few artefacts dated to younger periods were found. These were the objects lost in the water during sailing, fishing and war. This dissertation is an attempt to summarize all of the data on the remains of the Medieval Puck harbour and it is aimed at stimulating the new beginning of the systematic research at that site.

Key words: harbour, medieval, Puck Bay, Puck, shipwreck, boat building, maritime archaeology, underwater archaeology, archaeology

Włodzisław Bębel